

**JAUME FIGUERAS I TRULL: "EN BODON ES DOLIA PER LA
DESAPARICIÓ DE L'OCCITANITAT".**

Amb motiu del centenari del naixement d'en Joan Bodon, presentem un petit cicle d'entrevistes amb personalitats relacionades amb l'obra d'aquest important escriptor occità contemporani. **Jaume Figueras, que és llicenciat en Filologia Catalana**, treballa com a professor de Llengua i Literatura Catalanes a l'Institut Baix Penedès del Vendrell i, **de fa vint-i-cinc anys, col·labora en la divulgació a Catalunya de la literatura occitana com a traductor, docent i estudiós**. Ha traduït al català els *Contes dels Balssàs* i *La grava sul camin*, de Joan Bodon, que Club dels Novel·listes compta publicar, a més dels dos primers lliuraments de *Verd Paradís* i *La cerca de Pendariès*, de Max Roqueta, i *La Bèstia dau Vacarés* i *La caraca*, de Josèp d'Arbaud.

R.- L'obra d'en Joan Bodon és considerada com a bàsica en la literatura occitana contemporània. Quines són les característiques bàsiques de l'obra bodoniana?

J.F.- D'un costat, respon des del realisme al trasbals que la modernitat va suposar per al món rural, empès a uns canvis que van afectar-lo profundament, tot reduint ostensiblement l'ús social de la llengua que fins aleshores havia estat l'habitual: l'occità. Bodon, ja de bona hora, s'adona de fins a quin punt aquest procés en fa via, i no pot deixar de doldre's per la fi de la societat que havia estat encara la del seu pare, per la desaparició del que fins aleshores havia estat l'occitanitat. I, sobretot, pateix per la inconsciència amb què els occitans s'ho prenen. D'aquí la sensació d'estar sol, i la necessitat d'aplegar-se amb d'altres per lluitar plegats.

De l'altre, però, Bodon és un d'aquells autors que paren també l'oïda a tot el que batega dins seu, al que el neguiteja, i és aclaparadorament sincer a l'hora d'exposar la soledat, la manca d'amor, el desassossec del jovent... I, cada vegada amb més franquesa, aborda una problemàtica sexual inquietant, que es dona alhora que la seva reflexió sobre la identitat.

I després hi ha la consideració política del fet occità, de la necessitat d'alliberar-se de la subjecció a què França els té sotmesos, de considerar la possibilitat d'endegar un procés d'emancipació. D'aquí, l'interès per la història, pels moviments de profetisme popular, etc.

També és un autor d'una honestedat insubornable, a nivell personal, que fa que mai no s'estigui de dir el que ha dir, per desavinent que sigui: per als altres o per a ell mateix... I això, en un món on dominen les distàncies curtes, com és l'occità, demana un cert valor. Més que més en un autor com Bodon, que no volia alligonar ningú però que no deixava res per verd...

Diguem també que l'obra de Bodon presenta un grau d'unitat i de cohesió interna que és molt remarcable – de fet, en els primers poemes que escriu, a disset i a divuit anys, ja hi ha *in nuce* el Bodon de sempre. I en algun dels contes de joventut, com "La filha de Viaur", trobem elements temàtics que reprendrà a la fi de sa vida, a *Las Domaisèlas*. Però aquesta cohesió, aquesta coherència, es dona alhora que una profunda voluntat d'evolucionar, que fa que a cada novel·la Bodon sorprengui el lector.

R.- Un dels trets que més sobten és que, malgrat l'evident localització occitana de la majoria de les seves obres, copsem una clara i evident universalitat en la seva obra.

J.F.- És ben cert. I això perquè de fet no hi ha cap contradicció, entre l'arrelament i la universalitat. Bodon parteix sempre, a l'hora d'emprendre una novel·la o un recull, d'allò que té a tocar i d'allò que ell és, d'una manera gairebé física, corporal, però aquesta concreció és fins a un tal punt visceral i sincera -perquè respon a una necessitat- que això mateix li permet d'atènyer un nivell de significació més profund, que depassa el fet biogràfic, en la mesura que deixa de ser individual per ser ras i curt humà: propi de tots els éssers humans... Ell deia que no podia deixar d'escriure el que escrivia.

A més, té una manera de jugar amb el "jo" que és molt moderna, i fins lúdica, tot i que pot arribar a desconcertar el lector. Així, empelta experiències de la seva vida en la ficció, que d'aquesta manera assumeix el món real, per tot seguit deixar que la ficció s'enfili per d'altres camins, emprengui d'altres viaranys, que en el fons són d'altres possibilitats vitals... És una mica com allò que deia Pessoa: que el poeta és un fingidor que fa veure que està fingint, amb la qual cosa tot acaba essent en el fons veritat... I és aquest joc que el fa universal.

R.- En conèixer a Tolosa l'any 1952 a en Robèrt Lafont i altres membres de l'Institut d'Estudis Occitans, en Joan Bodon conegué una sensibilitat diferent al Felibrisme que havia impregnat la major part de la literatura occitana des del segle XIX. Com es reflecteix en la seva obra aquesta miscel·lània de corrents literaris occitans?

J.F.- De fet, Bodon resta sempre essencialment lliure. I si és veritat que va ser d'allò més sarcàstic amb el Felibritge institucional, que escarneix a *La Santa Estela del Centenari* i al *Llibre dels Grans Jorns*, per exemple, també ho és que tota sa vida va restar fidel a *Lo Grelh Roergàs*, que era com si diguéssim la seva família literària, i que sempre va sentir un gran apreci per Enric Molin. La crítica a l'occitanisme, però, és també evident en la condemna de totes les ideologies, ni que en principi sembli que està parlant dels enfarinats, només, o dels monjos de la Bonacomba... A *La Quimèra*, per exemple, hi ha moments en què sentint aquells monjos et fa l'efecte que estàs assistint als debats que hi havia al si de l'IEO o a les plataformes polítiques de l'època, com *Lucha Occitana*...

Bodon sent un gran respecte per tots els qui intenten entendre Occitània i miren de fressar nous camins per sortir-se'n, des de l'anàlisi social i econòmica, com Robèrt Lafont i la gent del COEA, però mai no deixa de tocar de peus a terra. No s'enfila mai, mongetera amunt...

Que critiqui uns i altres, però, no vol dir que no sostingui alhora la necessitat indefugible del compromís i de la brega. Ell mateix era un sindicalista convençut, tot i que no acabava de lligar amb els quadres i la manera de fer dels sindicats – no diguem ja dels partits...

R.- La seva estada a Breslau, durant la Segona Guerra Mundial, acomplint el Servei Laboral Obligatori imposat pels nazis als joves francesos, fou una experiència molt traumàtica, que impregnà també la seva creació. En quina mesura i manera? (Per exemple, la novel·la "La Grava sul Camin" de l'any 1956 és un bon exemple).

J.F.- De Silèsia, Bodon en va tornar profundament macat pel que hi va veure: l'horror dels camps, rere les filferrades, que apareix a l'*Evangelí de Bertomieu*; el patiment de la població civil, sota les bombes; les vides esguerrades, que ja no es podran tornar a redreçar; el que avui en diem la neteja ètnica... I tot plegat el va fer adonar que totes les víctimes tenen la mateixa dignitat humana, siguin del bàndol que siguin. D'aquí que, a les seves novel·les, hi trobem tant la "panienka"

polonesa, prostituïda als Lager, com la "fraülein" alemanya, tocada dels pulmons, que no se'n sortirà... I això -que algú gosés a veure els alemanys com a persones, l'endemà mateix de la *Libération*, com qui diu, o els russos, i que no estigués disposat a acceptar cap prejudici – per força havia de desvetllar prevencions. Fet que explica la por que tenia que ningú no els entendria, els seus llibres, com no es cansa de dir i repetir a l'Enric Molin.

R.- A "Lo Libre dels Grands Jòrns" (1964), el seu protagonista es troba al final de la vida i viatja a Clarmont d'Auvèrnia per traspassar-hi. Tota una reflexió o metàfora sobre el futur de la llengua o de la nostra societat?

J.F.- A Clarmont, el personatge s'hi passeja sobretot de nit, tombant pels carrers, de bar en bar, capficat en les seves cabòries, que mai no deixen de tenir un punt d'humor... És un escenari oníric per a una cercavila macabra, que empeny l'heroi a entaforar-se en caus sota terra i en locals de mala nota, però també a l'església de Sant Pere i al cim del Puig de Doma. Una topografia urbana que culmina al castell de Marxilhat, convertit en una mena d'infern d'opereta, de plató de pel·lícules de pit i cul.

És veritat que Bodon sovint es refereix al fet que a Clarmont la llengua ja s'hi ha fet fonedissa, però jo veig més aviat la ciutat com un decorat metafísic – com en els quadres de De Chirico...

Quant a la crítica final a una societat inhumana, que ha arribat a domenyar la mort al preu d'anorrear la vida, a Marxilhat, Bodon hi escarneix el cretinisme de sistemes com el materialisme marxista, de la mateixa manera que es rifa del model capitalista.

R.- Parlem de les seves altres novel·les. A "Catòia l'enfarinat" (1966), observem la lluita d'un món tradicional que no vol desaparèixer, i resta ancorat en el passat davant de l'avenç del món modern. Potser és una aposta d'en Bodon per una certa nostàlgia envers una Occitània tradicional?

J.F.- Jo diria que no. El plany per la desaparició de tot un món, el que Bodon en diu "lo Roergue vièlh" al pròleg del *Contes del mieu ostal*, el trobem en el moment en què Bodon s'adona de manera ben lúcida que el canvi és indefugible, en tornar d'Alemanya. Del que es queixa, en tot cas, és de l'abandó en què el poder ha deixat aquest món rural, tot permetent que el jovent en marxi.

No hi veig nostàlgia, sinó lucidesa. I com que no hi veu adobador, i a més se sent sol, hi respon des del pessimisme, deixant en evidència totes les fal·làcies i tots els castells bastits en l'aire.

R.- A "La Quimèra" aborda el tema de la intransigència religiosa, en una novel·la històrica ambientada en l'època de les persecucions religioses a França. Quines semblances podem trobar entre la situació descrita per en Bodon i la nostra situació actual amb tantes intoleràncies de tota mena?

J.F.- Bodon, dels camisards i de personatges com els profetes: Abraham Mazèl, Gedeó Laporta, Pèire Rotland..., n'enalteix el coratge i l'ardidesa – en provençal els deien *ausards*..., però ja s'entén que no hi creu, en l'abrandament religiós d'aquella mística popular. El que li interessa d'aquella gent, o dels enfarinats, o dels Bons Òmes, és l'ardor amb què viuen la fe, amb què en fan carn de la seva carn, no les coses concreta en què creien. I la necessitat que tenen tots els pobles de creure – col·lectivament – en alguna cosa. També els occitans.

No hi pot creure, en el que diu l'avi de Catòia, el *pepin*, però és el patiment i la humanitat que traspua el que el sedueix. Com en el Crist: *Per tant que patiscatz, Nòstre Sénher a mai patit...* De Déu no n'hi ha i el cel és un ermot, però la pietat l'amara. L'Evangèli de Bodon és el de les Benaurances, el del Sermó de la Muntanya.

R.- La narrativa breu també fou conreada per en Bodon amb reculls com "Contes dels Balssàs" o "Contes del meu ostal". Quins trets distintius tenen els contes d'en Joan Bodon?

J.F.- Bodon no concep el conte com un gènere menor, ni tampoc com un registre més adient per a la mainada que per als adults.

Dels contes, Bodon en valora especialment l'àmbit què es descabdellen, que és un món que no s'acaba mai, que fa el seu camí al marge de la realitat material. Així que el contaire deixa anar el seu *leu sabi un conte...*, comença. I així que diu *Cric crac...*, més que no cloure's, més que no acabar-se, resta en suspens, a l'espera que algú el reprengui.

I també hi ha el goig de contar, de jugar amb les paraules, de parar per als qui t'escolten l'encís de la llengua, l'encanteri dels mots. En Bodon, sobretot en els contes, i també en els poemes, hi ha un plaer que és físic, verbal. N'hi ha de prou de sentir-ne l'enregistrament fet a La Sala, el 1964, dient els *Contes del Drac*,

per veure-ho . I també hi té molt a veure el ritme, el tempo dels contes. O de les paràboles que l'avi li diu a en Mançon, o que el rector de Fontcotut li explica al malalt terminal dels *Grands Jorns*.

I aquí no em puc estar d'imaginar Bodon explicant contes als més jovenets del Curs Complementari de Naucèla, al pati o al dormitori, per fer-los adormir – potser perquè jo també vaig fer-ho uns quants anys, quan era monitor de colònies, i sé el plaer que hi ha.

R.- Menys coneguda és la seva producció poètica, però alguns poemes seus esdevingueren gairebé himnes com “Los Carbonièrs de la Sala”, dedicat als vaguistes del sector miner, i que ens mostren les preocupacions socials d'en Joan Bodon. Com és la seva creació poètica?

J.F.- A mi m'agraden especialment els romanços de joventut, que expliquen històries, de quan estudiava a la Normal de Rodés o era a Breslau, treballant per al STO, que plantegen escenes i situacions que de vegades reprèn en termes narratius.

Bodon va trigar, a poder editar els seus versos, i molts no el van acceptar com a poeta fins ben tard. De fet, va ser sobretot en publicacions periòdiques, on va anar-los donant a conèixer: a l'*Armanac de Roèrgue*, a *Escòla e Terrador*, a *Viure...*, fins que la col·lecció *Quatre Vertats* va publicar-li *Res no val l'electrochòc* i, després de mort, va sortir *Sus la mar de las galèras*. Aquesta manca d'atenció en els cercles literaris, però, contrasta amb el delit amb què els cantautors van musicar-lo.

La poesia de Bodon dels últims anys, la de l'*electrochòc* i d'Algèria, és un exercici d'una gran densitat, de trobar *clus*, d'esgrima verbal més que no d'alquímia, en què les associacions entre imatges són llampants però no es justifiquen en termes lògics. Una mica com als *Grands Jorns*, que són una exercici de dialèctica brillantíssim, tant si és en primera persona, quan el personatge barrina ell tot sol i no para d'anar amunt i avall en els seus raonaments, com quan parla amb el rector de Fontcotut o amb el pastor de Marxilhat.

La poesia de Bodon no en té res, de *ninòi*.

R.- Malgrat la qualitat i la proximitat geogràfica i cultural, en Joan Bodon encara és molt desconegut pel gran públic lector català. Per quin motiu aquesta anomalia? Quines mesures s'haurien de prendre per a esmenar aquesta situació?

J.F.- Va ser una sort, que Artur Quintana traduís *Catòia*, els anys 70, i que Joan Sales publicqués aquesta traducció al Club dels Novel·listes, després d'haver-hi acollit *El garrell*, de Loís Delluc, aconsellat per en Bernat Lasfargas.

És un goig i un regal del cel, la versió que en Joan-Lluís Lluís ha fet dels *Grands Jorns*, que deu ser el llibre més difícil de traduir de Bodon, més que més que si la llegim alhora que un altre llibret seu que va aparèixer poc després: *Els invisibles*, que és una meravella on explica des de la tendresa i la perplexitat la història del seu encaminament cap a la literatura catalana, i com va haver de guiar per fer-se seva la llengua.

Tard o d'hora, també, tindrem editades les versions dels *Contes dels Balssàs* i de *La grava sul camin*, que ja estan fetes, i ja seran quatre els títols de Bodon disponibles en català.

La gràcia, per a mi, fóra que aquestes traduccions fossin bilingües, i que el lector pogués jugar a anar d'una llengua a l'altra... Estic segur que més d'un faria el salt ulls clucs i es posaria tot seguit a estudiar-la... I si poguéssim acompanyar-les amb un CD, molt millor encara.

R.- I finalment, l'obra d'en Joan Bodon és considerada com a bàsica dins de la creació del llenguatge literari occità contemporani. Quines són les característiques del seu nivell lingüístic? Quines preocupacions manifestava en Bodon també el present (d'aquell moment) i el futur de la llengua?

J.F.- La llengua de Bodon és d'una gran expressivitat, rica i natural. I alhora és un artefacte literari, fruit d'un treball personal i de tota una tradició. Vull dir que la lectura de Bodon, si pot ser en veu alta, és sempre un exercici altament recomanable per a qui vulgui aprendre occità.

També s'ha dit i repetit una infinitat de vegades que Bodon tendeix a escurçar la frase, a esbrancar-la, com els autors americans que venien del periodisme, o com els italians que s'hi van emmirallar: Pavese, Vitorini... I és ben veritat, és clar. Però Bodon és al mateix temps un estilista i de la llengua en fa el que vol: com Mistral, com Max Roqueta, com Lafont...

I la prova és que el pots llegir en veu alta sense que en cap moment t'hagis d'aturar a prendre alè, perquè la cadència, l'anar de la frase, et du de la mà, i t'infon un ritme que fa que llegeixis igual que camines: amb tot el cos... Però això no és de franc, sinó que l'autor ha hagut de guanyar-s'ho.

Francesc Sangar. CAOC.